

Márki Dávid

Bevezetés az alkotmányjogba
Jogi felsőfokú szakképzésben tanulók hallgatóknak

Az igazságszolgáltatás

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.6.2-16-2017-00007

A KURZUS ALAPADATAI

A tárgy jellege:	Kollokviummal záródó előadás
Szak:	Jogi felsőfokú szakképzés
Tárgyfelelős intézet:	SZTE Állam- és Jogtudományi Kar Közjogi Intézet
Oktatók	dr. Márki Dávid Dr. Tribl Norbert
Elérhetőség:	marki@juris.u-szeged.hu
Tantárgyi kreditpontok:	3 kredit
Követelmények:	a kurzus követelményei a Coospace szintéren érhető el

A TANANYAG ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ JAVASOLT MÓDSZERTAN

- + Tájékozódjon a tantárgy alapadatairól.
- + Tekintse meg a tantárgy Coospace felületen feltüntetett követelményrendszerét.
- + Olvassa el figyelmesen az olvasóleckét.
- + Tanulmányozza át a kötelező irodalom vonatkozó részeit, valamint az előadáson elhangzottakat.
- + Válaszoljon az önellenőrző kérdésekre.
- + Amennyiben további segítségre van szüksége a tananyag megértéséhez, jelezze a tantárgy oktatójának.

AZ OLVASÓLECKE FELDOLGOZÁSÁHOZ SZÜKSÉGES IDŐ: KB. 45 PERC

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS

Az igazságszolgáltatás a hatalmi ágak rendszerében kiemelkedő helyet foglal el, mely kiemelkedő szerep abban ragadható meg, hogy a másik két politikai ágtól eltérően **állandó** és **semleges**.

Az Alaptörvény 25. cikke tömören határozza meg a bíróságok lényegét: A bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el. Az igazságszolgáltatás fogalma azonban ennél kiterjedtebb. Igazságszolgáltatás fogalmáról anyagi és formális megközelítésből beszélhetünk.

Az **anyagi vagy materiális** megközelítés alapján az igazságszolgáltatás arra az **állami tevékenységre** koncentrál, amely során a bíróságok a jogvitákat közhatalmi erővel a jogszabályok alkalmazásával véglegesen eldöntik.

A **formális megközelítés** ezzel szemben az igazságszolgáltatás formai jegyeire fókuszál, vagyis arra, hogy a **bíróságok** látják el az igazságszolgáltató tevékenységet, így minden bíróságok által ellátott tevékenység igazságszolgáltatásnak minősül.

A fenti megközelítések összevetéséből és egyesítéséből az igazságszolgáltatás fogalma az alábbiak szerint határozható meg:

„Az igazságszolgáltatás egyedi jogvitát végleg eldöntő, egyéni jogsérelmet megállapító és azt helyreállító közhatalmi tevékenység, mely bírósági jogalkalmazás útján realizálja az általános jogvédelmet.”

- Lichtenstein József –

Bevezetés az Alkotmányjogba Szerk.: Trócsányi László – Schanda Balázs, HVG
ORAC 2016. 308.)

Az Alaptörvény értelmében a bíróság dönt büntetőügyekben és magánjogi jogvitákban, a közigazgatási határozatok törvényességéről, az önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközéséről és megsemmisítéséről, a helyi önkormányzat törvényen alapuló jogalkotási kötelezettsége elmulasztásának megállapításáról, valamint törvényben meghatározott egyéb ügyekben.

BÍRÓSÁGI SZERVEZETRENDSZER

Az igazságszolgáltatás szervezetrendszere Magyarországon többszinten épül fel.

Bár szoros kapcsolat áll fenn az egyes bírósági szintek között, azonban ez a kapcsolat **nem jelent alá-fölérendeltségi viszonyt**. A fellebbviteli bíróságok az alsóbb szintű bíróságok határozatait megváltoztathatják, megsemmisíthetik és a bíróságot új eljárás lefolytatására utasíthatják az eljárási törvények rendelkezései alapján, ettől függetlenül, a felsőbb szintű bíróságoknak a döntések meghozatala tekintetében nincs utasítási jogkörük. Az eljáró bírák **döntéseiket kizárólag a jogszabályoknak és saját meggyőződésüknek megfelelően hozzák**.

Az igazságszolgáltatás **legfőbb bírósági szerve** a Kúria. Jogtörténeti hagyományokra visszatekintő elnevezését az új Alaptörvény vezette be, korábban Legfelsőbb Bíróság néven működött.

A Kúria **kettős funkciót** ellátó bírósági szerv, hiszen a tényleges ítélkező tevékenység mellett alapvető feladata a jogalkalmazás egységességének biztosítása. Ennek elősegítése érdekében a Kúria **jogegységi határozatokat** hozhat, amelyek a bíróságokra kötelező erővel bírnak.

A Kúria ítélkező tevékenysége során **kizárólag fellebbviteli szervként** jár el, a törvényben meghatározott ügyekben a törvényszékek, valamint az ítéltáblák határozatai ellen benyújtott jogorvoslatokat, valamint felülvizsgálati kérelmeket bírálja el.

A Kúria feladat- és hatásköre kiterjed:

- ✚ a jogegységi határozatok meghozatalára,
- ✚ joggyakorlat-elemző tevékenység folytatására,
- ✚ elvi bírósági határozatok és döntések közzétételére,
- ✚ önkormányzati rendeletek más jogszabályba ütközéséről való döntésre és az ilyen rendelet megsemmisítésére,
- ✚ a helyi önkormányzatok törvényen alapuló jogalkotási kötelezettségének elmulasztásának megállapításáról szóló döntés meghozatalára,
- ✚ valamint más törvényben meghatározott egyéb ügyekben történő eljárásra.

A Kúria **jogi személyiséggel rendelkezik**, élén az elnök áll, akit az Országgyűlés kétharmados minősített szavazással választ meg 9 évre, a köztársasági elnök javaslatára.

ÍTÉLŐTÁBLA

Az Ítéltáblák 2005 január 1. napján kezdték meg működésüket, kizárólag fellebbviteli fórumként. Az ítéltáblák **több törvényszék illetékességi területére kiterjedő illetékességgel** rendelkező bíróságok. Jelenleg öt Ítéltábla működik, a Fővárosi Ítéltábla, a Szegedi Ítéltábla, a Pécsi Ítéltábla, a Győri Ítéltábla és a Debreceni Ítéltábla.

Az ítéltáblák másodfokon a törvényszékek határozatai ellen bejelentett fellebbezéseket bírálják el, míg harmadfokon döntenek azokban a büntetőügyekben, amelyek elsőfokon a járásbíróságon indultak. Fontos megjegyezni azonban, hogy az ítéltáblák közigazgatási perekben nem járnak el.

TÖRVÉNYSZÉK

A korábban Megyei Bíróságként működő fórumok 2012. január 1. napjától Törvényszék elnevezés alatt működnek tovább. Jelenleg **19 megyei és a fővárosi törvényszék** tartozik ide. A törvényszékek **vegyesfolyamodású bíróságok**, vagyis első és másodfokon is jogosultak eljárni.

Elsőfokon döntenek azokban a kiemelt súlyú ügyekben, amelyeket az eljárási törvények a törvényszékek hatáskörébe utalnak. Ide sorolható például az olyan polgári peres ügy, amelynek pertárgy értéke meghaladja a 30 millió forintot, valamint a különleges pertárgyú ügyek, mint a sajtó-helyreigazítási perek, képmásper. Büntetőügyek közül pedig a súlyos bűncselekmények, mint az emberölés.

Másodfokon pedig a **járásbíróságon meghozott határozat ellen benyújtott fellebbezést bírálják el.**

**JÁRÁSBÍRÓSÁG /
KERÜLETI BÍRÓSÁG**

A járási rendszer kialakításával a korábbi Városi Bíróságok, járásbíróság – Budapest területén kerületi bíróság – elnevezéssel működnek tovább. Jelenleg **107 vidéki és Budapesten 6 egyesített kerületi bíróság** működik, amelyek **kizárólag elsőfokon járnak el**. Elsőfokon járnak el, minden olyan ügyben, amelyet törvény nem utal a törvényszékek elsőfokú hatáskörébe.

**KÖZIGAZGATÁSI ÉS
MUNKAÜGYI BÍRÓSÁG**

A Közigazgatási és Munkaügyi Bíróságok **2020. március 31. napjával megszűntek**. Ezt megelőzően a Közigazgatási és Munkaügyi Bíróságok az illetékességi területen található törvényszék alá tartoztak, a járásbíróságok szintjén.

A közigazgatási perekben **2020. április 1. napjától elsőfokon nyolc kijelölt törvényszék, regionális illetékességgel jár el**. Ilyen regionális illetékességű törvényszék: Fővárosi Törvényszék, Budapest Környéki Törvényszék, Debreceni Törvényszék, Győri Törvényszék, Miskolci Törvényszék, Pécsi Törvényszék, Szegedi Törvényszék és a Veszprémi Törvényszék.

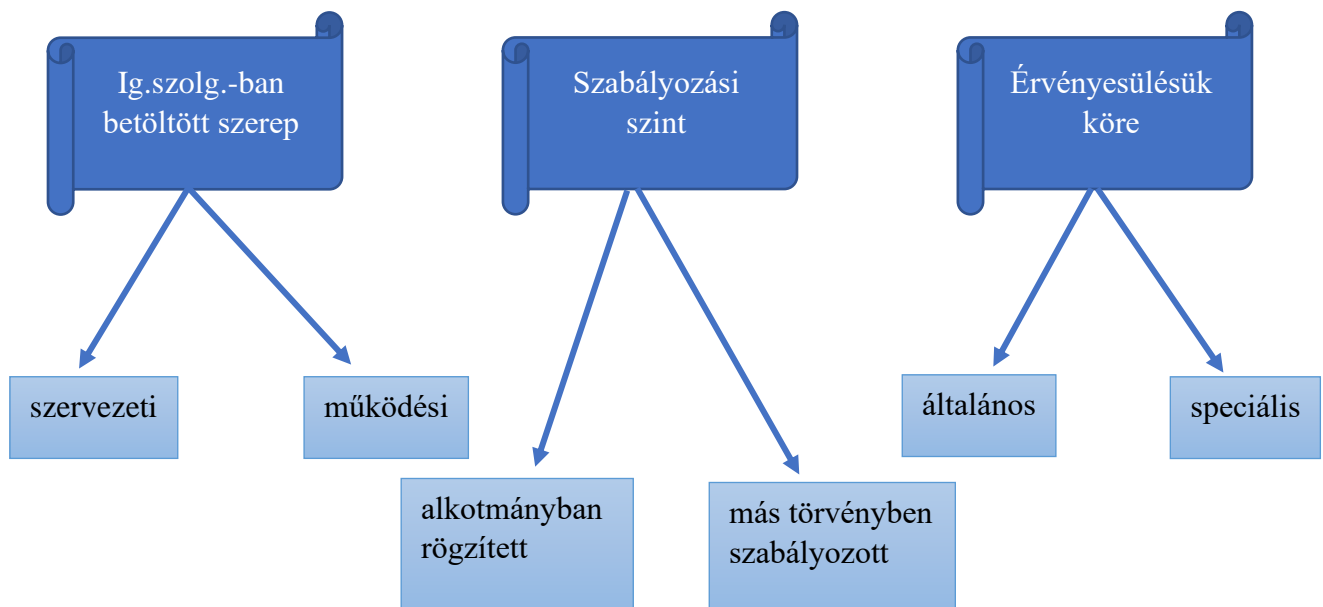
Munkaügyi perekben elsőfokon az illetékességgel rendelkező törvényszékek járnak el, a törvényszék által meghozott döntések ellen benyújtott fellebbezést másodfokon az ítéletábrák bírálják el, míg felülvizsgálati eljárásban a Kúria jogosult eljárni.

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS ALAPELVEI

A jogállamiság követelményeinek megfelelő igazságszolgáltatás megvalósulásához elengedhetetlen szükség van olyan történelmileg kialakult és nemzetközi jogi instrumentumok által megerősített, egyetemes értékek biztosításához, amelyeknek a bírósági eljárások során együttesen kell érvényesülniük. Ezeket hívjuk az **igazságszolgáltatás alapelveinek**.

Az alapelveket többféle szempontrendszer szerint csoportosíthatjuk:

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS BÍRÓI MONOPÓLIUMA

Az igazságszolgáltatás bírói monopóliumának elve juttatja érvényre, hogy igazságszolgáltatási tevékenységet kizárólag törvény által felállított bíróságok láthatnak el. Vagyis kifejezésre jut annak tilalma, hogy a bírósági szervezetrendszeren kívüli szerv, társadalmi szervezet vagy magánszemélyek gyakorolják az igazságszolgáltató hatalmat.

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS EGYSÉGÉNEK ELVE

Az igazságszolgáltatás egységének elve két megközelítésben ragadható meg. Egyrészt az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésében meghatározott törvény előtti egyenlőség elvében, amely alapján mindenkivel szemben ugyanazon jogszabályok alapján, ugyanazon eljárási keretrendszerben járnak el a bíróságok.

Másrészt ez az alapelv juttatja kifejezésre a bíróság előtti egyenlőséget is, vagyis, hogy szervezeti oldalról mindenki ügyében ugyanazok a bíróságok járnak el és hoznak döntést.

A BÍRÓI FÜGGETLENSÉG ELVE

A bírói függetlenség elve az igazságszolgáltatás lényegi eleme. Az Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdése juttatja érvényre, hogy a bírák függetlenek, és csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélezési tevékenységükben nem utasíthatóak.

A bírói függetlenség elve egyaránt jelenti az ítélező bíró személyi és szakmai függetlenségét, valamint a bírósági szervezetrendszer függetlenségét.

A bírák személyi-szakmai függetlenségét olyan alkotmányos garanciák védik, mint:

- ✚ az elmozdíthatatlanság és az áthelyezés tilalma,
- ✚ gazdasági, hivatali, politikai összeférhetlenségi szabályok,
- ✚ az együttalkalmazás tilalma,
- ✚ a fegyelmi felelősségre vonatkozó szabályok,
- ✚ a bírákat megillető mentelmi jog, valamint
- ✚ a bírói javadalmazás törvényben meghatározott szabályai és mértéke.

A szervezet függetlensége a hatalmi ágak elválasztása, a **hatalommegosztás elvén alapul**, amely a bírósági szervezetrendszerre vonatkozó szabályokban nyer elismerést. Garanciális rendelkezés, hogy bíróságokról és a bíróságok hatásköréről kizárólag törvényi szinten rendelkezhetnek, valamint a bíróságok által meghozott határozatokat csak magasabb szinten elhelyezkedő bíróság bírálhat el.

A NÉPRÉSZVÉTEL ELVE

A néprészvétel elve jelenti a **laikus elem** részvételét az egyes bírósági eljárásokban, vagyis amikor a bírósági döntéshozatalban a hivatásos bírakon kívül más személyek is részt vesznek. Az Alaptörvény a néprészvétel elvét a 27. cikk (2) bekezdésében biztosítja, amikor kimondja, hogy törvényben meghatározott ügyekben és módon **az ítélezésben nem hivatásos bírák is részt vesznek**. Ez a laikus elem az ítélezésben az ülnökök részvételét jelenti. Ugyanakkor ülnökök csak elsőfokú eljárások során vehetnek részt az eljárásokon, és a tanács elnökeként, valamint egyesbíró esetében eljáró bíróként ülnök nem vehet részt.

Az ülnökök a bírósági tárgyalások során a tárgyalást vezető hivatásos bíróval azonos jogokkal bírnak, és azonos kötelezettségek terhelik őket.

A néprészvétel elvének államonként és történetileg is eltérő formái valósulnak meg, amelyre az egyik legszelebb körben ismert külföldi példa az Amerikai Egyesült Államok esküdtszéki rendszere.

A TÁRSASBÍRÁSKODÁS ELVE

Az Alaptörvény 27. cikk (1) bekezdése **főszabály**ként mondja ki, hogy a bíróság tanácsban ítélezik, amelytől erre vonatkozó törvényi rendelkezés esetén lehet eltérni. Ilyen eltérést jelent például, hogy a járásbíróságokon általánosan egyesbíró jár el.

A tanácsok összetétele bírósági szintenként, eljárásonként változhat. Általánosságban az elsőfokon ítélező tanácsok az eljárásra vonatkozó eljárási törvényben meghatározottak szerint háromtagú tanácsban járnak el. A tanács összetétele alapján ez lehet három hivatásos bíróból álló tanács, valamint egy hivatásos bíróból és két ülnökből álló tanács. Az Igazságügyi Minisztérium a büntetőeljárás reformja keretében tett kísérletet az ülnök rendszer átalakítására, amelynek eredményeképpen 2018. július 1. napjától jelentősen lecsökkent az ülnök száma, valamint azok az eljárások is, ahol ülnökök részvételét írják elő. Büntetőügyekben kizárólag katonai büntetőeljárásokban, valamint fiatalok ellen indult büntetőeljárásokban vesznek részt.

A BÍRÓSÁGI TÁRGYALÁS NYILVÁNOSSÁGÁNAK ELVE

Tekintettel arra, hogy az igazságszolgáltató hatalom a másik két politikai jellegű hatalmi ággal ellentétben állandó és semleges, eltérő garanciális szabályok kialakítása szükségeltetik a korlátok közé szorításához, valamint ellenőrizhetőségének biztosításához.

A bírósági eljárások nyilvánosság elve elsősorban az **eljárások átláthatóságát és ellenőrizhetőségét teszi lehetővé** a polgárok számára, valamint megvédi az eljárásban résztvevő feleket az elfogult, részrehajló ítéletekkel szemben.

Az Alaptörvény tisztességes eljáráshoz való jogról szóló XXVIII. cikkében, valamint az eljárási törvények is külön-külön rendelkeznek a bírósági eljárások nyilvánosság előtti megtartásának főszabályáról és az ítéletek nyilvános kihirdetéséről. A tárgyalás nyilvánosságának részletszabályai, a nyilvánosság alóli kivételek, a zárt tárgyalás elrendelésének szabályai azonban eljárási törvényenként eltérő lehet.

A VÉDELEMHEZ, VÉDŐVÁLASZTÁSHOZ ÉS KÉPVISELETHEZ VALÓ JOG ELVE

A védelemhez, védőválasztáshoz és képviselőhöz való jog elvénél bizonyos fokú különbséget kell tenni aszerint, hogy büntetőeljárásról vagy más bírósági eljárásról van szó. Az alapelv lényege elsősorban a büntetőeljárások során tör felszínre, ott mutatkozik meg leginkább jelentősége.

A büntetőeljárás alá vont személyeket a védelem és védőválasztás joga az eljárás bármely szakaszában megilleti, valamint az eljárási törvény vonatkozó rendelkezéseiben meghatározott esetekben a védő részvétele kötelező. Az ügyvéd **megbízás** vagy **hatósági kirendelés** alapján tudja hozzásegíteni az ügyfelét jogainak érvényesítéséhez és kötelezettségeinek teljesítéséhez.

Polgári peres vagy büntetőeljárásoktól eltérő más bírósági eljárások során is megilleti az eljárásban részt vevő feleket, hogy jogaik hatékony és szakszerű érvényesítése érdekében, ügyeik vitelére jogi képviselőt bízzanak meg.

JOGORVOSLATI JOGOSULTSÁG ELVE

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdése értelmében mindenkit megillet az a jog, hogy jogorvoslással éljen a jogát vagy jogos érdekét sértő bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen. Általánosságban tehát **minden ügydöntő jellegű határozattal szemben** az államnak biztosítania kell a lehetőséget arra, hogy a jogorvoslati kérelmet más szerv vagy ugyanazon szerveken belül egy magasabb fórum bírálja el.

kötelezettségek, hogy a magyar nyelvet nem beszélő, illetve értő személy számára gondoskodjon tolmács, illetve fordító kirendeléséről, ezzel áthidalva a nyelvi akadályokat.

ÁRTATLANSÁG VÉLELME

Az ártatlanság véelme kifejezetten büntetőeljárásokhoz kapcsolódó alapelv. Az ártatlanság véelme értelmében senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozatban meg nem állapította. A fenti alapvető fontosságú elvből következik, hogy a büntetőeljárások során a hatóságokat terheli annak kötelezettsége, hogy bebizonyítsák a terhelt bűnösségét, a terhelt nem kötelezhető ártatlanságának bizonyítására, továbbá nem kötelezhető arra sem, hogy saját magát bűnösnek vallja, vagy önmagát terhelő bizonyítékot szolgáltatson.

BÍRÓSÁGHOZ FORDULÁS JOGA ÉS A TISZTESSÉGES ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdés rögzíti, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.

Az Alaptörvény rendelkezéséből egyrészt a tisztességes eljáráshoz való jog, mint mindenkit megillető alapjog, másrészt az a jog, illetve igazságszolgáltatási alapelv mutatható ki, amely alanyi jogot biztosít mindenki számára, hogy a bírói jogvédelmet igénybe vegye.

ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Mit jelent a vegyes folyamodású bíróság?
2. Sorolja fel az igazságszolgáltatási alapelveket!
3. Milyen hatáskörökben járhat el a Kúria?
4. Mit jelent az ártatlanság védelme?
5. Mely bíróság járhat el közigazgatási perekben?

KÖTELEZŐ TANANYAG

Az előadáson elhangzottak mellett:

KISS BARNABÁS: Alkotmányjogi alapismeretek, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged 2019.

81-90. o.

AJÁNLOTT IRODALOM

Trócsányi László – Schanda Balázs: Bevezetés az alkotmányjogba. Az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei – Hetedik, átdolgozott kiadás, HVG_ORAC 2020.